Harbeth P3ESR & Super HL5 plus

Voorbeeld voor natuurlijkheid

Sommige dingen veranderen nooit en hoeven ook niet veranderd te worden. De klank van een akoestisch instrument in 1977, het jaar waarin **Dudley** en Beth Harwood hun luidsprekerfabriek begonnen, is nog exact zo in 2015 mits **bespeeld** in dezelfde ruimte onder gelijke condities.

tekst
René van Es
fotografie
Sven Verbruci

Zag Harbeth al kans in die vroege jaren om heel dicht bij het origineel de muziek weer te geven, vandaag de dag kunnen ze dat nog beter omdat onder de huidige eigenaar (Alan Shaw sinds 1986) behoorlijke innovaties tot stand zijn gekomen zonder het originele karakter van het erfgoed van Harbeth aan te tasten.
Moderne materialen en productietechnieken, nieuwe meetapparatuur en methodes, scheppen nieuwe mogelijkheden in de aloude luidsprekertechniek van conus, spreekspoel en magneet. Importeur Audio Ingang stelde na elkaar twee paar Harbeth's ter beschikking, die beiden een plek vonden in mijn luisterruimte. Begonnen met de kleine P3ESR nam een paar maanden later de grotere Super HL5 plus de weergave over van mijn eigen luidspreker systeem.

BESCHRIJVING

Het beschrijven van Harbeth als bedrijf heeft niet zoveel zin. Op hun eigen website staat dat verhaal al uitvoerig, dus beperk ik mij tot het beschrijven van de luidsprekers zelf. De kleinste van de twee is de P3ESR met zijn afmetingen van 306x189x202 mm, waarbij de aansluitingen al zijn meegerekend. In dit kastje vindt een 19 mm dome tweeter een plekje. De tweeter wordt gekoeld door middel van ferro fluid en beschermd door een 'HexGrill'. Onder de tweeter zit een 110 mm woofer die aan de binnenkant van de kast is gemonteerd om de fase/looptijd van de tweeter en woofer op de luisteras zo correct mogelijk te krijgen. De woofer wordt door Harbeth in eigen huis vervaardigd en in de P3ESR versie heeft hij een conus gemaakt uit RADIAL2, een eigen conus materiaal van Harbeth. Omdat het een gesloten systeem betreft, is het frequentiebereik aan de onderzijde beperkt tot 75 Hz, naar boven tot 20 kHz (+/- 3dB). Met een nominale impedantie van 6 Ohm vormt de monitor een gemakkelijke belasting voor een versterker, die best krachtig mag zijn vanwege het lage rendement van 83,5dB/1W/1m. Dat lage rendement is mede te danken aan het ingewikkelde scheidingsfilter, dat met zijn vele componenten onder andere een afvlakking van het impedantieverloop doet over het gehele frequentiegebied en de baffle step corrigeert. De afwezigheid van een reflexpoort helpt ook niet om het rendement op te krikken. Ach, tegenwoordig zijn hoge versterkervermogens beschikbaar, zodat een laag rendement geen probleem behoeft te zijn. De luidsprekers zijn leverbaar in kersen fineer, rosewood, eucalyptus, beuken, hoogglans grijs of hoogglans zwart. De meegeleverde 'Supergrilles' op de voorzijde vormen een integraal onderdeel van het ontwerp, maar mogen er ook af voor een streepje meer hoog. Ik plaatste de P3ESR op 60 cm hoge Target stands met elk vier zware, met zand gevulde poten. Ongeveer 70 cm verwijderd van de achtermuur gemeten op de baffle en ingedraaid naar de luisteraar.
De Super HL5 plus is een doorontwikkeling van de originele HL5, met als laatste verbetering ook hier een RADIAL2 conus voor de woofer. De kast is gebouwd volgens de BBC traditie van dunne wanden en voorzien van demping (o.a. bitumen op de achterwand). De 200 mm woofer wordt ondersteund door een reflexpoort in de voorzijde van de kast. Voor de hoge tonen gebruikt Harbeth een 25 mm dome tweeter en voor de hoogste tonen een 20 mm super tweeter. Die laatste zorgt voor een optimale spreiding in het hoge tonen bereik. De aanzienlijk grotere Super HL5 plus meet 635x322x300 mm, waarbij u 12 mm mag optellen voor de aansluitingen en het front-doek.
Net als bij de P3ESR is de nominale impedantie 6 Ohm, maar het rendement ligt hoger op 86dB/1W/1m en het frequentiebereik is vergroot naar 40 Hz tot 20 kHz (+/- 3dB) met het doekje voorop de baffle geplaatst. De kasten worden gefineerd geleverd in kersen, tiger ebony, eucalyptus of rosewood. De Super HL5 plus plaatste ik op open stands van Custom Design en met de hulp van de importeur kwamen we op een optimale positie waarbij gemeten op de baffle de speaker 80cm van de achterwand staat, bijna een meter van de zijwanden en ruim twee meter uit elkaar. Zodanig ingedraaid dat het imaginaire kruispunt achter de luisteraar ligt. Ik vind de Super HL5 plus net wat lekkerder klinken zonder doekje, dus in dit geval haalde ik het weg.

DE SET

Om de beide Harbeth paren te beoordelen, maakte ik gebruik van een Transrotor Super Seven platenspeler, waarop gemonteerd een SME 5009 arm en een Transfiguration Axia element. Een HAT buizen phono versterker zorgt dat de Audia Strumento No.1 voorversterker voldoende sig-

HARBETH **P3ESR**
Vanaf €2.350,- per paar
HARBETH **SUPER HL5 PLUS**
Vanaf €4.590,- per paar
www.audioingang.nl

'Harbeth kiest de weg van zuiverheid zonder kleuring. Heel schoon en zuiver.'

naal krijgt. De digitale bron is een NAD M50/M52 combinatie en een Aqua La Scala II D/A converter. Bronnen en voorversterker krijgen netspanning van een PS Audio P5 Power Plant, terwijl mijn Audia Flight 50 eindversterker rechtstreeks op de schone groep is aangesloten. Bekabeling is van Crystal Cable (analoge interlinks, netsnoeren, luidsprekerkabels), Apogee (digitale interlinks) en Yter (gebalanceerde analoge interlinks).

DIGITALE MUZIEK

In de tijd dat Alan Shaw Harbeth overnam, waren wij al beland in het CD tijdperk en het moet hem gestoord hebben dat CD toen inferieur was ten opzichte van de LP. Gelukkig is er veel verbeterd en stream ik tegenwoordig mijn FLAC, WAV en ALAC files. Als het systeem op temperatuur is gekomen, start ik op de P3ESR met Agnes Obel's Philharmonic. De track Riverside zet een breed stereobeeld neer, veel breder dan je mag verwachten van dit formaat luidspreker. Stemmen zijn het domein waarin Harbeth excelleert, maar ook een piano is meer dan realistisch en levendig. Ik merk wel dat er een hotspot in de luisterruimte is, tegelijk kan ik links of rechts op de bank gaan zitten en toch een redelijk volledig stereobeeld behouden in een mooie sweetspot..

Totaal verschillend van Agnes is de muziek van Dee Dee Bridgewater die Slow Boat To China zingt. Het intro is erg zacht opgenomen en ik schrik van een plotselinge slag op een tamboerijn. Dee Dee is op hoog volumeniveau behoorlijk aanwezig terwijl de dynamiek uit de kleine monitors spuit. De Harbeth is door zijn fysieke afmeting beperkt in de lage tonen registers, de laagste frequenties komen er gewoon niet uit. Waar andere luidsprekers via een reflexpoort vaak de valse indruk wekken wel diep te gaan, kiest Harbeth de weg van zuiverheid zonder kleuring. Heel schoon en zuiver. Gelukkig niet te schoon, eerder geweldig vrij van vervorming. De P3ESR herinnert mij aan erg goede studio monitoren, niet zo verwonderlijk, onder de naam Monitor 20.1 is de P3ESR eveneens leverbaar en worden door de BBC letterlijk met duizenden paren over de wereld gebruikt in vooral mobiele studio's. Om het livegevoel vast te houden, kies ik voor Mary Black met haar CD Live On Tour. Opnieuw is het de stem die alle aandacht trekt en overweldigend natuurlijk wordt weergegeven. De akoestiek van de opnameruimte is goed hoorbaar. Het lijkt even alsof de tweeter terughoudend is, de CD kan behoorlijk ruw en hard klinken op andere sets, maar zodra het volume verder omhoog gaat komen de ruwe kanten in de opname omgeven door veel details toch naar voren. Een tweede stem heeft een eigen plaats in het geheel. The Highwayman van Loreena McKennitt geeft alweer een stereobeeld uit het boekje, waarin de stem los staat van de veelal akoestische instrumenten van de bandleden. Het ontbreken van het diepste laag is de enige reden dat ik mij niet volledig in een zaal waan tijdens het concert. Toch mis je na een poosje die lage tonen niet meer: onze oren en hersenen passen zich aan en accepteren eerder de natuurwetten dan een fake basweergave. Niet alleen stemmen van vrouwen, maar ook die van een man als Luciano Pavarotti is prachtig. Op de een of andere manier lijkt de P3ESR speciaal geschapen om stemmen weer te geven.

ANALOGE JAZZ

Een vervolg maak ik voor klassiek en jazz met vinyl. Claudio Arrau speelt samen met het London Philharmonic Orchestra diverse pianoconcerten. In het eerste gedeelte zet het orkest kracht en hebben de versterker en de luidsprekers enige moeite om het geweld bij te houden, maar als het orkest gas terugneemt en de piano onder de vingers van Arrau tot leven komt, ontstaat er magie. Zoveel dat ik gerust durf te stellen dat indien piano uw favoriete instrument is, u niet verder hoeft te zoeken: de P3ESR is er voor u als uw luisterruimte niet al te groot is. Een volgende LP brengt celloconcerten, gespeeld op instrumenten uit de tijd van de componist Francesco Geminiani. Met op klavecimbel Christopher Hogwood. De oude Decca opname uit 1976 heeft behoorlijk wat rumble in de groeven dat met de P3ESR nauwelijks hoorbaar is. Zo heeft een nadeel toch een voordeel. Het timbre van de instrumenten is geweldig goed in de weergave, het geheel is levendig, snel en accuraat. Met jazz is dat niet anders, Soular Energy van Ray Brown lijkt gemaakt te zijn voor de Harbeth. De zware bas in de opname brengt de kleine woofer geen moment in de problemen, drums exploderen, terwijl Ray Brown en Gene Harris samen een stimulerende reis beginnen langs evergreens als Cry Me A River en Take The 'A' Train. Eigenlijk moet ik aan het eten gaan werken, maar dit zet je niet meer af. We eten vanavond gewoon wat later.

DE SUPER HL5 PLUS

Met in het achterhoofd de weergave van de P3ESR begin ik aan een vervolg met de grotere Super HL5 plus die een paar maanden later wordt binnengebracht. Het is opnieuw vinyl waar ik voor kies. Ira Gale heeft ons schitterde opnames nagelaten waaronder fluit sonates van J.S. Bach, waarop naast de fluit een klavecimbel en een cello voor de begeleiding zorgen. Voor deze opnames is geen gebruik gemaakt van equalizers, limiters of compressors, alles is zo zuiver mogelijk gehouden op twee sporen. Dat is terug te horen in de manier waarop de Super HL5 plus deze opname weergeeft: een pure vreugde weerklinkt in zuiverheid en detail, waarbij elke noot van elk instrument wel haast te onderscheiden is. Het nadenken over stereobeeld, frequentiebereik, vervorming of andere audiofiele termen is volledig onderschikt gemaakt aan de muziek zelf. Met de ogen dicht durf ik nauwelijks adem te halen omdat elk ander geluid dan de muziek zelf de magie kan verstoren. Jammer dat de Gale opnames nooit meer ter beschikking komen, daarom voor u als lezer verder met recenter werk van bijvoorbeeld Sara K. op het Stockfisch label. De veel modernere opnametechniek van dit label laat eveneens stemmen spreken en doet recht aan akoestische instrumenten. Vooral in Water Falls zijn het de piano en Sara K. die imponeren. Meegenomen is een diepe bas en daarmee bereik ik de limiet van de Super HL5 plus wat betreft het lage tonen bereik. Gewend als ik ben aan grote transmissielijnen mis ik de diepste bastonen, hetgeen eigenlijk de enige kritiek is die ik kan bedenken aan deze Harbeth. De stem is wederom vrij van enige kleuring, heel menselijk, aanwezig ten opzichte van de band, precies zoals het altijd zou moeten zijn. Een andere vrouwenstem is die van Barbra Streisand op haar LP Love Is The Answer. Een opname die onder de handen van Diana Krall tot het uiterste is gepolijst, maar te goed is om daarom in de kast te laten staan. Het orkest speelt vloeiend op de achtergrond, enige percussie komt extra naar voren, maar de meeste

aandacht gaat naar Barbra. Een fluit op de track Smoke Gets In Your Eyes is mijlenver verwijderd van de zuiverheid op de Ira Gale platen, de Super HL5 plus werkt als een vergrootglas om de verschillen in opnamekwaliteit aan te geven. Na een poosje luister je daar allemaal niet meer naar, de Super HL5 plus trekt je dieper en dieper de muziek en zang zelf in.

HEADBANGEN

Ik ben nooit fan geweest van AC/DC en anderen, hoewel ik mijn ouders tot wanhoop dreef met Led Zeppelin en Deep Purple. Die dagen liggen inmiddels ver achter mij en een van de weinige bands die altijd is blijven hangen is Pink Floyd. Hun laatste album The Endless River kreeg ik cadeau op vinyl. Zelfs al beschouw ik geen enkele Harbeth als een luidspreker voor headbangers, Pink Floyd moet wel kunnen. Delen van dit laatste album doen mij terugdenken aan eerder werk zoals op Meddle. Het opkrikken van het volume geeft nog steeds niet de diepste bas, maar

'Alan Shaw doet niet aan compromissen op het gebied van ontwerp en fabricage.'

de rest van de muziek straalt van de conussen. Een kleine noot van kritiek is dat de Super HL5 plus nooit helemaal uit beeld verdwijnt zoals de P3ESR dat zo mooi doet.
Het stereobeeld in de hoogte is perfect, maar een bel van geluid in alle richtingen maken lukt niet erg. De oorzaak ligt natuurlijk tevens in de akoestiek van de ruimte en de plaatsing van de speakers, maar andere systemen doen het bij mij gewoon beter op dit punt. Gelukkig weet ik dat het anders kan, zoals ik beluisterde op een show en onlangs bij een collega recensent die inmiddels de Super HL5 plus heeft gekocht nadat hij ze bij mij beluisterde.
Een zelf geripte versie van Alicia Keys' album The Element Of Freedom klinkt vreselijk. Dat is te danken aan de opname, maar de Harbeth weet er ook niets van te maken. De rustige tracks op de CD laten horen dat de opname technici tenminste enige kennis van zaken hadden. Helaas zal de marketing-afdeling de rest wel verknoeid hebben om maar in de charts te komen. Veel beter zijn opnames van Claire Martin voor Linn Records zoals The Man Who Sold The World. Het uitgebalanceerde frequentiegebied, de vele details, de natuurlijke basweergave, het zijn elementen die de weergave fijn maken en laten zien dat er nog steeds opnames gemaakt worden die wel aan een hoge standaard voldoen. Luister ook eens naar Ian Shaw op het Linn label, hij staat vrij in de ruimte met een piano op de achtergrond, de plaats waar je die verwacht. Of voedt de Harbeth Super HL5 plus met muziek van Stacey Kent (Dreamsville) en de luidsprekers brengen tranen in je ogen. Om uiteindelijk de luidsprekers ook in te zetten tijdens het kijken naar TV series en films. Stemmen zijn ultiem verstaanbaar en helder, wat je mist is het diepe grommen van de lage tonen op heel spannende momenten. Als later een klassiek concert wordt uitgezonden is de beleving gewoon een feest.

NATUURLIJKHEID

In mijn achterhoofd blijft de P3ESR de aandacht trekken. Ik weet precies hoe ik onder de indruk raakte van het juweeltje en dat gevoel mis ik een beetje bij de Super HL5 plus. Die speelt in een andere klasse waarbij het volume hoger mag zijn en ik eigenlijk een meer levendige versterker en vooral DAC zou mogen hebben. De Super HL5 plus is nog meer neutraal, puur, ongekleurd en ontspannen dan de P3ESR. Minder spectaculair en dat mis ik. Dat op het puntje van de stoel komen te zitten. Na een avond luisteren bij een vriend blijft dat gevoel hangen, misschien wel omdat hij een zelfde merk eindversterker gebruikt, zwaarder maar niet wezenlijk anders dan mijn Audia Flight 50. Mijn voorkeur gaat daarom uit naar de P3ESR, maar ik kan mij situaties voorstellen waarin de Super HL5 plus de winnaar zal zijn. Van beide systemen kun je stellen dat ze geweldig weergeven, of het nu gaat om klassieke muziek, jazz, rustige pop of zelfs elektronisch werk. Live concerten brengen kippenvel op de armen, waarbij vooral akoestische instrumenten positief opvallen door de natuurlijke weergave. Timing is helemaal goed, terwijl de luidsprekers beiden vrij blijven van nep laag, overdreven midden of schreeuwend hoog. Een Harbeth is een voorbeeld voor natuurlijkheid.

CONCLUSIE
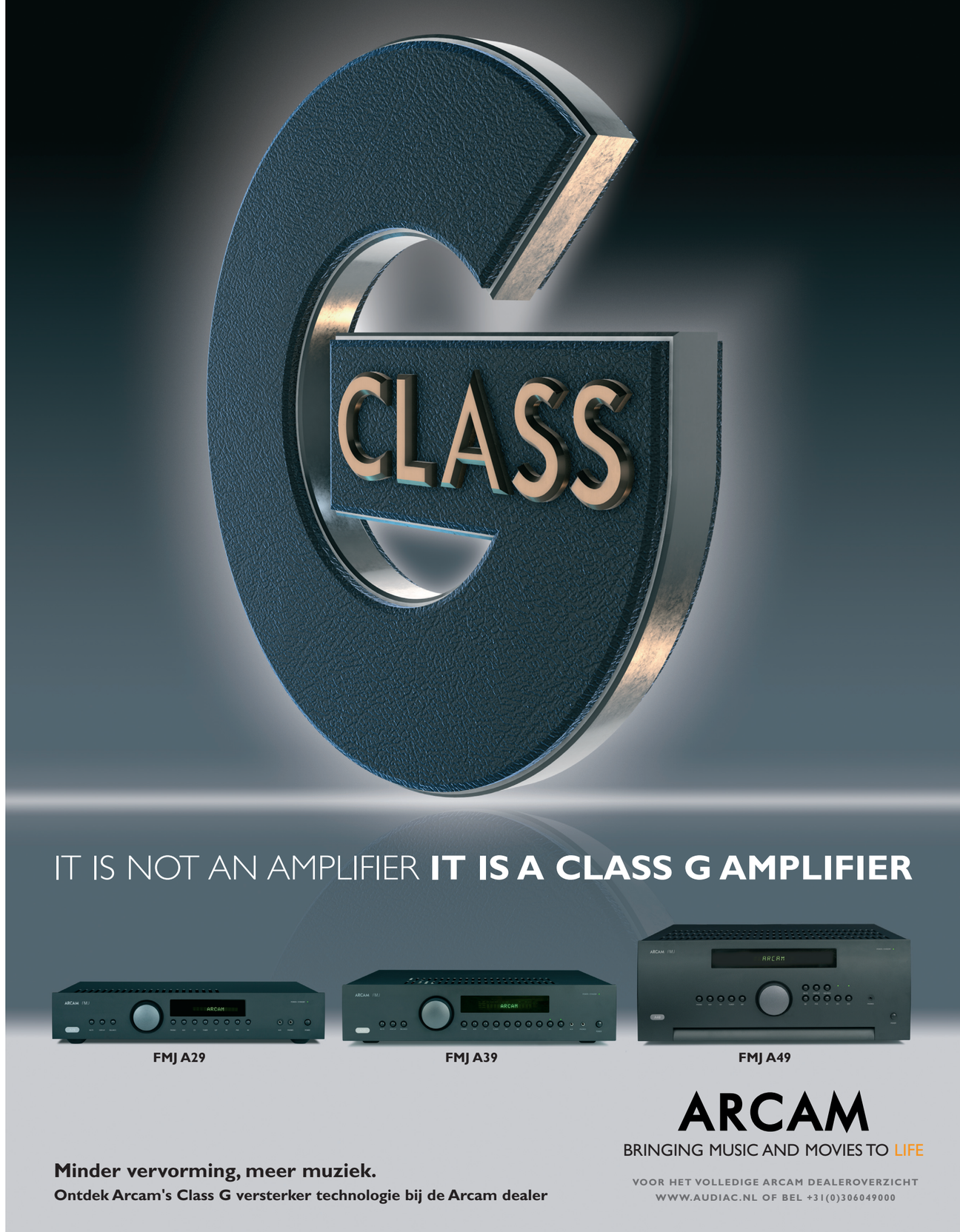
Een conclusie is op zijn plaats. Voor mij persoonlijk is de winnaar de P3ESR in mijn ruimte op mijn systeem. Wie groter wil en kan en zich veelal richt op klassieke muziek zal de Super HL5 plus nog meer waarderen. Een Harbeth is gemaakt door en voor muziekliefhebbers.
Het ouderwets aandoende uiterlijk van de Super HL5 plus zal zeker niet iedereen bekoren, het is wel de beste vorm om luidsprekers in te maken heeft de BBC heel lang geleden al ontdekt. Harbeth luidsprekers zijn niet goedkoop, dat kan ook niet vanwege de relatief kleine series die met de hand gemaakt worden. In een perfecte afwerking en technisch altijd 100% volgens de specificaties. Alan Shaw doet niet aan compromissen op het gebied van ontwerp en fabricage. Bekijk maar eens de getunede, complexe wisselfilters die na maanden van research in een constant afwisselende cyclus van meten, deduceren, aanpassen en luisteren zijn ontworpen: die zijn heel anders dan de vier/vijf componenten filters van de concurrent. Tegelijk is een Harbeth een voordelige koop, omdat een Harbeth waarschijnlijk uw laatste luidspreker is. Wie het merk weet te waarderen vindt geen andere luidspreker die zoveel biedt voor muziekweergave. De mensen die ik ken en een set Harbeth 's in bezit hebben kijken naar andere bronnen, versterkers, kabels etc., maar nooit naar een ander merk speakers. Of ze zijn nog verstandiger en genieten dag in dag uit van muziek. Een Harbeth is een investering in gelukzaligheid. ■